

Markučiai

Kilometras į šoną nuo miesto širdies ir atsiduriate savitu ritmu gyvenančiuose Markučiuose. Tapybiškas, raižytas Vilnios slėnis vis dar nenoriai pasiduoda urbanizacijai, todėl chaotiškai palei kalveles išsibarstę namukai veikiau primena kaimo, o ne Europos sostinės kraštovaizdį. Tačiau tikriausiai tuo Vilnius ir yra nuostabus – nedideliu spinduliu kiekvienas gali rasti tai, kas artima jo širdžiai. Vietovės pavadinimo kilmė nėra visiškai aiški: žinoma, kad šios apylinkės kurį laiką vadintos Sakalaičiais (Sokolocyie). Svistapole (Swistopol) kartu su šiais (o kartais ir atskirai) vartotas Markučių pavadinimas. XIX a. apskritai buvo

susidariusi vietovardžių maišalynė, todėl dažnai visi trys pavadinimai buvo painiojami. Dabar šią romią gyvenvietę sutartinai vadiname tiesiog Markučiais. Anot kalbininko J. Jurkšto, galėjo rasti nuo čia gyvenusių kelių valstiečių, kurių vardas ar pavardė turėjo skambėti panašiai, pvz., Markus, Morkus, Morkūnas, Markutis. Istoriko teigimu, valstietišką pavadinimo kilmę liudija tai, kad jame nėra feodalų valdytoms žemėms būdingos priesagos „-išk“, antraip galbūt vietovę vadintume Markiškėmis. Ar galima šiame Vilniaus kampelyje rasti ką nors įdomaus? Be abejo, ir ne tik gerai žinomą Puškinų sodybą.

- Kurios gamyklos cechuose filmuotos „Černobylio“ scenos?
- Kokių įstaigų gausa kadaise garsėjo Markučiai?
- Kas sieja poetą Aleksandrą Puškiną su Vilniumi?

1 Markučių dvaro sodyba

Subačiaus g. 124
54.67398, 25.325407

Tolimoje praeityje dabartinė Markučių teritorija priklausė didžiojo kunigaikščio Aleksandro žmonai Elenai, taip pat Kiškų, Chodkevičių giminėms ir daugybei kitų savininkų. Gretimame miške archeologai yra radę senųjų Kiškų-Chodkevičių rūmų pamatų fragmentų. Vis dėlto ryškiausių, iki šiol aiškiai matomą pėdsaką paliko Puškinų giminė. Kaip ji čia atsidūrė? 1867 metais dvarą nusipirko inžinierius Aleksejus Melnikovas, Rusijos imperijos susisiekimo ministro Pavelo Melnikovo brolis. Pasakojama, kad dirbančiam prie geležinkelio Aleksejui taip patiko Markučiai, jog jis nusprendė juos įsigyti ir pasistatyti namą. Taip ir padarė (tai dabartinis Literatūrinio A. Puškino muziejaus pastatas). Nuo kalno atsiverdavo nuostabūs Vilniaus vaizdai, jo papėdėje išdygo įvairių pagalbinių pastatų (neišlikę), platesniu spinduliu – vasarnamių, skirtų nuomai. 1875 m. A. Melnikovo dukტė Varvara ištėkėjo, o tėvas jai kaip kraitį padovanojo Markučių dvarą. Vis dėlto pirmoji santuoka tetruko dvejus metus. 1884 m. Varvara ištėkėjo antrą kartą, šįsyk už garsiojo rusų poeto Aleksandro Puškino sūnaus Grigorijaus – taip atsirado tiesioginis ryšys tarp Puškinų ir Vilniaus. Tiesa, abu sutuoktiniai į Markučius gyventi nuolat persikėlė tik 1899 m., iki tol tai buvo tik jų vasaros poilsio vieta. 1905 m. mirus Grigorijui, Varvara dvarą valdė dar ilgai, iki pat savo mirties 1935 m. Šeimininkė spėjo pergyventi ne vieną valdžios pasikeitimą ir didelių nuostolių pridariusį Pirmąjį pasaulinį karą.

Tiesa, kad išsilaikytų finansiškai, nuo 1920 m. V. Puškina ėmėsi pardavinėti dvaro sklypus, bet skolos toliau augo, tad vien 1930–1935 m. buvo parduoti net 166 sklypai. Būtent atskilusiose nuo dvaro žemėse ir išaugo šiandienė Markučių kaimiška gyvenvietė. Nors paskutiniai gyvenimo metais Varvarai iš kadaise buvusių 270 ha liko tik rūmų pastatas ir aplinkinis sklypas, savo priešmirtiniame testamente ji nurodė Vilniaus rusų draugijai išsaugoti poeto A. Puškino palikimą Markučiuose, o tai tapo pretekstu po kelerių metų įkurti muziejų. XX a. 5-ajame dešimtmetyje įkurtas literatūrinis muziejus kviečia lankytojus pamatyti poetui ir jo giminei priklausiusius daiktus: 1870 m. pagamintą biliardo stalą, naminius vargonėlius, optiškai apgaulingus XIX a. baldus, samovarus, seifą ir kt. Ant sienų kabo ne vienas paveikslas, kurį nutapė pati “Varvara”. Beje, A. Puškinas Vilniuje niekada nėra lankęsis, todėl Puškinų sąsaja su Vilniumi – per jo sūnų Grigorijų. Dėl vertingo interjero į Markučius vis dažniau užsuka ir kino kūrėjai, vienas iš pavyzdžių – istorinė dokumentinė drama apie Rusijos imperijos griūtį „Paskutiniai carai“ („The Last Czars”).

2 Markučių parkas

54.673363, 25.325372

Markučių dvaro parkas neprilygsta Vinguiui ar Bernardinams populiarumu, tačiau jį mėgsta ramybę vertinantys vilniečiai. Dvaro parkas 1896 m. užėmė 15 ha plotą (dabar apie 8), buvo aptvertas kryžiais puošta tvora, turėjo populiariaus XIX a. žaidimo – kroketo aikštelę, oranžeriją, kurioje augintos palmės, fikusai, oleandrai, rožės, kaktusai, o dar daugiau

3 Šv. Varvaros koplyčia ir kapinaitės

54.673509, 25.32376

1903 m. statytoje koplyčioje galėjo melstis ne tik dvaro šeimininkai, bet ir aplinkinių gyvenviečių stačiatikiai. Tiesa, statybos pabaigos sulaukė tik Varvara – G. Puškinas mirė 1905 m., būdamas 70-ties, bevaikis, o statybos baigtos tik 1906 m. Dvaro savininkės garbei koplyčia buvo pašventinta ir pavadinta Šv. Varvaros vardu. Žinoma, kad ją puošė vitražai. Virš įėjimo galima įskaityti “Tėve mūsų” maldos žodžius. Viršutiniame tarpsnyje esančiose nišose buvo ant skardos tapytos šventųjų ikonos, 7 iš 9 yra rastos muziejaus fonduose, kitos dvi dingusios be žinios. 2019 m. atliekant koplyčios remontą jai grąžinta originali spalva, rasta net po septyniais dažų sluoksniais. Greta esančiose kapinaitėse palaidoti Grigorijus ir Varvara Puškinai, dvaro guvernantė prancūzė Marie Pelichet, V. Puškinos motina Varvara Lochtina-Melnikova, o nepažymėtoje vietoje greičiausiai ilsisi priešmirtinę šeimininkės valią vykdęs ir pirmuoju netrukus įkurto

ATSTUMAS:
apie 3,8 km /
5 tūkst. žingsnių /
reljefas – sudėtingas.

4 Gubernatoriaus vila

Veiverių g. 9D
54.670361, 25.32095

Šis statinys kadaise puošnumu menkai tenusileido pagrindiniam dvaro pastatui ir buvo vadinamas „Gubernatoriaus vila“ Губернаторская дача, o jame gyveno 1906–1912 m. Vilniaus gubernatoriaus pareigas ėjęs Dmitrijus Liubimovas su žmona Liudmila.

Šis namas buvo 2 aukštų, 18 kambarių su dviem balkonais, oranžerija, 100 vaismedžių sodu, arklide. Bėgant laikui ši vila atskilo nuo Markučių dvaro, tapo vaikų prieglauda su bendrabučiu ir mokykla, vėliau čia įsikūrė moksleivių amatininkų bendrabutis. Veikiausiai tuo metu buvo sunaikintos puošnios eksterjero detalės, nebeliko kruopščiai drožinėtų prieangio kolonų. Pastebėkite – šiuo metu pastato išorėje dar išlikusi nedidelė dalis buvusių drožinių bei į sodą vedantys laiptai. Dabar tai – daugiabutis gyvenamasis namas.

Alpinistas Vladas Vitkauskas: „Gyvenu „kaime“ Vilniaus centre, Markučiuose, mediniame namelyje. Turiu kiemą, kieme – didelę eglę, žibutės ir alyvos žydi pavasarį, rudas katinas ateina rytais duoklės atsiimti. Gražioj vietoj gyvenu, ant žemės.“

5 Šiuolaikinės skulptūros

Kuprioniškių g. 17
54.67174, 25.31977

Verta sustoti prie Markučiuose gyvenančio jaunesnės kartos skulptoriaus Rafalo Piesliako metalo darbų. Apžiūrėkite metalinį kūrinį su laikrodžiu – vienoje pusėje rodyklė rodo 7, kitoje – 4 valandas. Tai simbolizuoja darbo dirbtuvėse pradžios ir pabaigos laiką, t. y. visada reikia ateiti 7, o išeiti – 4 valandą po pietų. Aplink yra dar keletas skulptūrų, pvz., betono, metalo ir stiklo kūrinys, simbolizuojantis

naująją miesto centro architektūrą, tarp medžių kybo metaliniai paukščiai. Kartu su sūnumi meną kuria ir tėvas Ryšardas, dėl to lauke ant skulptūrų matomi initialai „PR“ – universalus. Tinka tiek tėvui, tiek sūnui.

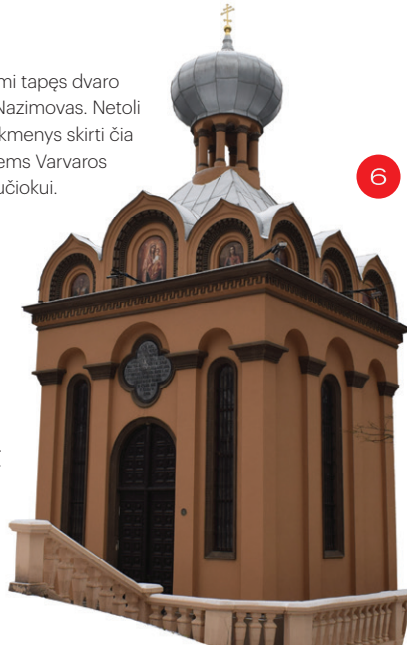
6 „Tiltas“ per Kaukysą

54.67024, 25.318672

Kuprioniškių ir Vilnelės gatvės skiria paslaptingas Kaukysos upelis. Tai – kairysis Vilnios intakas, kuris išteka iš Ribiškių kalvų ir vinguriuoja apie 10 km giliu slėniu į šiaurę. Trumpą upelį spėja perkirsti judrus plentas 101 Vilnius–Šumskas ir Vilniaus–Minsko geležinkelis, toliau jis teka per Markučius ir susijungia su Vilnia apie 4 km nuo jos žiočių. Jo pavadinimo kilmė nežinoma, tačiau priklausymas hidronimų

su šaknimi „kauk-“ šeimai (pvz., Kauknorio ežeras; Kaukučio ravas, upė) leidžia kelti prielaidą, kad jis susijęs su Kauku, lietuvių mitologine būtybe, laikyta vaisingumo, derliaus ir turtų dvasia. Pereiti iš Kuprioniškių į Vilnelės g. per upelį galima tik vienoje vietoje – miniatiūriniu „tilteliu“, kurį kartais atstoja kelios vietos gyventojų sudėtos lentos, o kartais – senos neberekalingos durys.

Šv. Varvaros koplyčia

7 Apžvalgos vieta

54.668442, 25.315923

Dėl itin kalvoto reljefo Markučiai išsiskiria apžvalgos vietų įvairove. Ši kalvelė – viena aukščiausių, nuo jos atsiveria nuostabūs reginiai visomis kryptimis. Esant taip aukštai ir gerai matant apylinkes, nesunku suprasti, kodėl XIX a. Markučiai buvo populiarūs miestiečių poilsio vieta – juk ant tokių stačių šlaitų vargiai žemę bedirbsi, o peizažai itin tapybiški. Gražiam kraštovaizdyje viena po kitos kūrėsi užiegos, karčemos, restoranai, kurių gausa stebina: Markučiuose ir jų apylinkėse buvo

Karlsbado, Kadinačio, Berlyno, Konstantinopolio, Betliejaus, Naujanerio, Jeruzalės, Kreivakalnio, Burlakopolio, „Žaliosios pievelės“, „Geležinės trobelės“, Bandinelio užiegos. Ar šios aukštumos – piliakalniai? Greičiausiai ne. Ir taip įvairių Markučių reljefą naujomis kalvomis nusėjo tiesiant geležinkelį ir formuojant sankasą perstumtos žemės.

Dailininkė Ramunė Kmieliauskaitė: „Dažnai grįžtu tapyti į tėvų namus Markučiuose. Čia labai ryškiai atsiskleidžia metų laikai.“

8 Moters skulptūra

54.671262, 25.310234

Dar vieną puikią apžvalgos vietą puošia Markučiuose gyvenusio Antano Kmieliausko (1932–2019) moters skulptūra iš akmens. A. Kmieliauskas buvo labiau žinomas kaip tapytojas, tačiau yra sukūręs ir kelias skulptūras, Vilniuje geriausiai žinomos dvi – skirta šv. Kristoforui (Šv. Mikalojaus bažnyčios kieme) ir kunigui Broniui Laurinavičiui (to paties pavadinimo skvere Žalgirio, Kalvarijų, Verkių g. sanbėgoje). Palyginkite jas su šiąja Markučiuose ir pastebėkite, koks atpažįstamas yra A. Kmieliausko skulptūrų stilius. Kūrinys oficialaus pavadinimo neturi.

A. Kmieliausko moters skulptūra

9 Markučių terasos

54.67345, 25.31091

Žiūrint į Markučius žemėlapyje, daugelis vietų atrodo apgaulingai. Regis, nė nemirktelėjęs galėtum pereiti iš vienos į kitą. Vis dėlto tikrovėje tai dažnai neįmanoma – nors tikslas vos už 50 metrų, kelią pastoja aukštos ir stačios kalvos ar kiti gamtiniai barjerai. Taigi ir gatvių raizgalynė Markučiuose

labiau panėši į natūraliai tekančių šaltinių vandenį, o ne žmogaus suformuotą tvarkingą gyvenvietę. Netoli Markučių g. 39 namo esantis grėsmingai didelis kalnas su laipteliais ir terasomis puikiai tai įrodo – tarsi būtume Europos kalnų gyvenvietėje, o ne lygumų krašte Lietuvoje.

10 „Audėjas“

Subačiaus g. 78
54.676449, 25.31121

Buvusiame vaizdingame Paplaujos priemiestyje ilgą laiką veikęs Vilniaus verpimo ir audimo kombinatas „Audėjas“ įkurtas 1946 m., tačiau kaip reikiant pradėjęs augti 1956 m. išplėtus įmonę. Tai vienas iš nedaugelio Vilniaus pramonės gigantų, atlaikiusių perėjimą iš planinės į rinkos ekonomiką. Nors sovietmečiu verpimo ir audimo kombine darbuosį apie 2 500 žmonių (buvo ir filialas Gardine), šiandien – tik apie 150, UAB „Audėjas“ sėkmingai dirba toliau. Galima teigti, kad, modernizavus įrangą, dabar tai viena šiuolaikiškiausių tekstilės įmonių Rytų Europoje. Didžiąją dalį produkcijos sudaro baldų ir dekoratyviniai audiniai, kurių kasmet pagaminama

Skulptorius Rafalas Piesliakas:
„Priešingai nei didžioji dalis Vilniaus, Markučiai nuo mano vaikystės mažai tepasikeitė.“

Buvęs bravoras

11 Bravoras

Subačiaus g. 83
54.675212, 25.311688

Šaltiniuose užsimenama, kad 1817 m. čia bravorą įkūrė tuometis Markučių dvaro savininkas Juozapas Eismuntas. Ryškiausi pokyčiai įvyko XIX a. antroje pusėje, kai didžiulę alaus daryklą pastatė Ovsejus Chaimas Epšteinas, nuo 1897 m. valdęs „Šopeno“ akcinę bendrovę ir, konkuruodamas su Ilija Lipskiu, tapo vienu iš dviejų didžiausių Vilniaus aludarių. XIX a. pab. šiame sklype buvo 12 mūrinių ir medinių pastatų. 1900 m. bravoras Subačiaus g. perstatytas į didžiulę salyklinę, tačiau 1918 m. pastatus

suniokojo gaisras. Sovietmečiu dalis pastatų naudoti kaip sandėliai, atsirado keletas silikatinių plytų priestatų, veikė lentpjūvė. Dar 2007 m. šioje vietoje buvo suprojektuoti daugiabučiai, tačiau projektas dėl krizės užstrigo, o simpatiški pramoninio paveldo pastatai riogsojo apleisti. 2017–2019 m. šioje vietoje buvo išvystytas naujas komercinių ir gyvenamųjų patalpų projektas. Pagal mūrą galite nesunkiai atskirti, kurios plytos mena bravoro laikus, o kurios – naujos.

Tradicinės šventės rajone:

— Kasmet birželį Literatūriniame Aleksandro Puškino muziejuje vyksta „A. Puškino dienu“ renginiai.

Markučiai

Domina kiti rajonai? Ieškokite apie juos išleistų lankstinių kna ten pat, kur radote šį.